

Selma Lagerlöf: Minnestal över kronprinsessan Margareta

Talare

Selma Lagerlöf
Författare

Datum

20 december 1920

Plats

Stockholm

Omständigheter

Talet har fått rubriken "Himlatrappan. Minnestal över kronprinsessan Margareta, hållet i Svenska Akademien".

1 Under det år som har gått, sedan vi sista gången samlades kring det
långa bordet i börssalen, ha vi undgått smärtan att förlora någon
medlem av vår Akademi, och det vill därför tyckas, som om dagens
sammankomst inte borde, som så ofta förr, vara uteslutande ägnad
5 åt att fira död mans minne. Men även om Skördarens lie inte har
blänkt över vår åker, nog veta vi, att den har härjat på andra fält,
och gärna ville jag för några korta ögonblick vända Edra tankar till
en kostelig blomma, som har brutits, till en skimrande ädellilja,
som inte mera lyser i örtagården.

10

Jag vill berätta för Eder, hurudan hon har visat sig för mig och
var jag har sett henne leva och blomstra. Fördenskull – låt oss nu se
bort från allt det, som vi ha inför våra ögon, och låt det synas Eder
så, som om Ni stode med mig på ett av denna världens marknadstorg
15 med handel och köpslagan omkring oss på alla sidor!

Midt på det torget, ur det täta vimlet av bodar och stånd, reser
sig en hög trappa. Den leder på mäktiga valv upp till ett tempel,
som är byggt på en svindlande brant. Men templet ligger så högt
20 uppe bland dimmor och moln, att knappast något mer därav är
synligt än den smyckade portalen, varur det strålar fram ett så klart
ljus, att man kunde tro, att den förde in i Guds himmel.

Rundt omkring på torget gå människorna i sin ävlan och sitt arbete,
25 men uppför den höga trappan se vi ingen vandra. För några
synes den väl för mödosam, och andra frukta att svindla och falla,

om de skulle nå den förfärande höjden. Ja, det finns till och med
många, som inte alls märka trappan, fastän den reser sig midt ibland
30 dem och trappstegen äro breda och lagda av vitaste marmorsten.

Medan vi stå och förundra oss över den väldiga tempeltrappan,
se, då kommer en ung kvinna vandrande mellan raderna av bodar
och stånd. Hon går där i sida och pälsbrämade kläder, och hon ter
35 sig som en, som är fru i ett stort hus. Hon är utgången på marknaden
med man och barn och tjänare för att göra sina uppköp och
sörja för de sinas uppehälle och trevnad, som det anstår en myndig
matmoder.

40 Hon är en av dem som se trappan, och hennes blickar ila uppåt
ända till tempelporten, varur det bländande ljuset strålar fram. Ett
ögonblick viker hon av mot trappan, liksom ville hon hasta uppför
den, men så tänker hon väl på hur mycket hon ännu har att beställa
nere på torget och hejdar sig.

45 Hon går där med nyckelknippa vid bältet och penningpung i sin
hand, hon gör sina uppköp med klokhet och omsorg, och medan
hon går från stånd till stånd, får hon beröm av torgfolket, därför
att hon förstår vad hon gör och vet vad hon vill och ger klart besked.
50 Och hennes tjänare instämma i lovet över den unga matmodern
och säga, att i hennes hus råda ordning och trevnad och goda,
fridsälla dagar.

Om nu Edra ögon följa henne, medan hon fyller sina tjänares
55 korgar med livsmedel och låter barnen välja bland leksakshandlarnas
skatter, då förvånar det Eder säkert, att hennes blickar ofta
vända sig mot torgets midt till den höga marmortrappan och att i
dem läses en så stark önskan att bestiga den, ty Ni kan inte undgå
att märka, att hon är en av dem, som finna sig väl till rätta i denna
60 världen.

Hon står ännu kvar vid stånden, där man bjuder ut livets nödtorft,
då det vill synas oss som om något skulle börja röra sig på
trappans lägsta steg.

65

Det är något, som har hennes gestalt och utseende, men på samma gång är det som en genomskinlig dimma. Vi kunna dock inte tro, att det, som vi se, har något med den unga kvinnan att göra, ty
70 hon går i allsköns lugn kvar på torget med de sina.

Hon är nu kommen till blomsterhandlarnas stånd, som stå tätt intill varandra utmed en lång gata.

75 Hos dem är det godt om blommor, både från drivhus och lustgårdar, och den unga kvinnans ögon lysa upp vid deras åsyn. Men om hon ser blommor, som illa vårdas, då kan hon inte giva sig till tåls, utan hon stannar och befaller, att den rosen, som försmäktar i solskenet, skall flyttas in i skuggan, och för en knippa avklippta
80 violer, som ligga utkastade på disken, låter hon hämta en skål vatten. Men av en fattig gummas vildblomster köper hon ett helt fång för att visa, att de i hennes ögon äga samma värde som de odlade. Och hon tager de vilda blommorna i sin hand och kallar på sina barn och säger dem, att här voro några, som hade blivit smyckade
85 med de skönaste namn, som människor hade kunnat utgrunda, och att där voro andra, om vilka det hade diktats heliga sägner, och att åter andra hade tjänat som läkemedel och att några hade burit kärleksbud mellan älskande och att några voro minnes- och trohetsblomster.

90 *Här* förstå vi att hennes hjärta känner sig hemma. När hon lägger sin hand på en avskuren blomma, tyckes den vakna till nytt liv. När hon går fram mellan stånden, strömmar doften från salubjudna liljor och rosor rikare än eljest, därför att de vilja locka till sig
95 den unga kvinnan, som älskar dem.

När vi se henne bland blommorna, börja vi tro, att gestalten på trappan intet annat är än en synvilla. Men se! När vi vända ögonen åt det hållet, finns den där alltjämt. Men den skiftar och växlar,
100 så att ibland synes den oss som en lekande solstrimma, ibland vill man tro, att det är den vänaste fjäril som med liljevita vingar fladdrar fram över trappstegen.

Åter ge vi akt på den unga kvinnans vandring över denna världens

marknadstorg. Vi se henne gå in i de lekandes och tävlandes
tält och se, hurusom hon där kastar av sig all högtidlighet och börjar
deltaga i övningarna och spelen. Hon är ung och sund, hennes
skratt klingar sorgglöst som ingen annans, ögonen blixtra av mod,
110 rösten befaller. Sällan ha vi sett någon med sådan iver och lust hängiva
sig åt tävlan och lek.

Men även under det att hon sköter sina bollar och ordnar sina
tävlingslag, glida hennes blickar bort mot den stora trappan. Och
115 vi förstå, att det, som där rör sig och än är som en solstrimma, än
som en fjäril, än som en blek dimskepnad, måste vara hennes själ,
som är stadd på en sömngångarvandring uppför den höga himlatrappan.
Och utan att rätt veta varför börja vi att ängslas. Vi veta
inte vad ände det skall taga på denna vandring.

120 Men där nere på denna världens marknadstorg se vi, hur den
unga kvinnan stundom möter barn, som ha håliga kinder och
kroppar, som förvissna i tärande sot. Hon stannar bland dem, som
hon stannade bland blommorna, och hon öppnar sin famn för
125 dem, och hon ger sig ingen ro, förrän hon har fört dem bort till
läkarnas och de örtkunnigas stånd, så att de måtte bli skötta och
helade.

Vi se henne också inträda i glitterstånden och i lustbarheternas
130 tält. Där inne är det många blickar, som följa henne, och henne
bjudes mycken hyllning, därför att hon är skön och högättad. Men
aldrig se vi henne så allvarsam som bland flärd och fåfänglighet,
aldrig stråla hennes ögon så gladt, som då hon möter allvar och
verklighet.

135 Vad hon än företager sig, alltjämt rör sig detta, som är hennes
liknelse och beläte, uppåt den höga trappan, som leder till templet
på himmelens berg. Den strävar mot höjden, ihärdigt och utan
tvekan, fastän vi väl kunna se att den bävar för den svindlande höjden
140 och den aldrig upphörande raden av hala marmortrappsteg.

Men under det att vi sålunda följa den unga kvinnans vandring
på torget och på trappan, utbryter stort tumult och häftig oreda

145 på världens marknadstorg. Månglare slå igen sina stånd, och förevisare
rycka upp sina tältpålar. Kyrkklockor sända ut sitt varnande
dån, och flyktingar ila förbi med sin egendom. Överallt ropas det,
att kriget är kommet och att lågan av dess förhärjande brand redan
lyser vid synranden.

150

Då vänta vi, att också den unga kvinnan skall skynda undan
faran in i sitt hus. Men hon står i stället stilla och blickar efter en
skara krigare, som ha ilat bort för att vakta och värna sitt land. Det
finns många ibland dem, som äro så fattiga, att de inte ha kläder
155 nog att skydda sin kropp för regn och storm. Och medan hon
betraktar dem, blir hennes ansikte blekt, och hennes ögon börja
glimma.

Och plötsligen träder hon fram på torget för att anropa människors
160 barmhärtighet. Hon kuvar blygheten för att tigga om gåvor
åt de fattiga, som måste värna och vakta, på det att de inte måtte
gå under, medan de tjäna sitt land.

Men i detsamma hon sålunda börjar tigga och bedja, då stiger
165 hennes liknelse på trappan med ny lätthet och tillförsikt mot alltmera
svindlande höjder.

Där nere på världens marknadstorg draga ännu eländiga varelser
förbi henne. Där komma sådana, som ha deltagit i slaktningar och
170 blivit gjorda till fångar och föras bort till främmande land med sårade
och nödställda kroppar, plågade och förtvivlade själar.

Och vi se, hurusom hennes ögon tåras vid deras åsyn. Hon tar
mod till sig och tillropar dem, att vad hon förmår vill hon göra för
175 att komma dem till hjälp.

Och för deras skull gör hon sig liksom till en försäljerska på denna
världens marknadstorg och bjuder ut de arma fångars arbeten,
så att hon måtte kunna sända dem vad de behöva av kläder och mat,
180 av skodon och läkemedel.

Medan hon sålunda handlar och insamlar för de i fiendehänder

fallna, se! då ilar hennes liknelse liksom med vingade steg uppför
185 trappan, så att vi skulle vilja ropa och varna: »Är det ingen, som
märker, att denna kvinnas själ är på väg upp till templet på himmelens
berg? Äro inte de, som älska henne, rädda för att de skola
förlora henne?»

190 Åter möter hon en flock kvinnor, som vrida sina händer i sorg
och ha ögonen brinnande av längtan. De äro sådana, som äro systrar
eller hustrur eller mödrar eller trolovade till män, som ha uppslukats
av kriget, och ingenting veta om dessa, som ha älskat dem.

195 Och då se vi, hur den unga kvinnan sätter sig vid skrivarnas bord
och hur hon blir de arma kvinnornas hjälpare och upplysare. På
samma gång skrider hennes liknelse mot trappans översta höjd så
lugn och trygg, som en drottning vandrar över tröskeln till sitt slott.

200 Men där nere på denna världens marknadstorg ha allt flera fått
kunskap om hennes makt att hjälpa och villighet att bispringa,
och alla de blinda, som förr tiggde på torget, församla sig omkring
henne. »Vi äro mörkrets fångar», ropa de till henne, »tänk också
på oss i vårt elände!»

205 Hon hör deras bön, och hon hjälper dem, och medan hon samlar
och handlar för deras räkning, då kommer gestalten på trappan
så nära templet på himmelens berg att skenet ur porten gjuter sig
över den som en mantel och strålar över huvudet som en krona av
210 stjärnor.

Efter detta börjar hennes kropp, som ännu vandrar kvar på världens
marknadstorg, mattas av sjukdom, och man för till henne läkare,
men ingen kan bota henne, därför att hennes själ har stigit
215 uppför trappan till himmelens berg och längtar att försvinna in i
ljuset.

Inte heller känner hon någon miskund med sin kropp, utan föraktar
att spara den. Hon låter den gå under, liksom för att den inte
220 skall hindra henne och hålla henne kvar vid det jordiska.

Och en dag komma, då hennes själ är så nära vid målet, att den inte mer kan hejda sin längtan. Då rycker hon sig med en kort
225 kamp lös från allt, som binder, och vi se henne skynda över tempeltröskeln och genom den strålande portalen glida in i Guds härlighet. –

Men då detta var skett, kommer stor sorg över alla, som handla och sträva på denna världens marknadstorg. De sänka sina glädje
230 fanor och höra upp med sin lek. De låta sina pipor tystna och hölja sig i sorgedok.

Där en möter en annan, där trycka de varandras händer och viska, att nu ha människorna på detta marknadstorget mistat den,
235 som var deras ögons glädje och sol, nu är den borta, som var deras stöd och deras tröst.

I blomsterhandlarnas gata går en man med en knippa liljor i handen. Han ropar och säger, att dessa voro hennes älsklingsblommor,
240 och för hennes skull har han fört hem dem från främmande land. Det är en så tung misräkning för honom, att han inte fick glädja hennes ögon med deras åsyn.

Midt i folkhopen står en ung man, som är blind. »Jag hade min
245 gång i hennes hus», säger han, »och hon uppmuntrade mig, och för hennes skull arbetade jag mer än en seende. Nu har jag fått mitt mästarbrev, men vad glädje kan det göra mig, då jag inte får lägga ner det för hennes fötter?»

250 Från landsbygden kommer en fattig vandrerska. Hon stannar och frågar, varför alla äro så bedrövade, och då hon får veta det brister också hon i gråt. »Jag var ju inkommen till staden för att visa henne, vad det har blivit av det garnet, som hon har skickat mig», säger hon. »Men vem skall nu bli glad åt mitt arbete?»

255 »Varför skulle hon lämna oss?» klagar en. »Vem var lyckligare än hon? Hon skulle ha lärt oss lyckans hemlighet.»

260 »Varför skulle hon lämna oss?» utbrister en annan. »Vem var klokare än hon? Hon skulle ha lärt oss att gå de rätta vägarna.»

»Varför skulle hon lämna oss?» så hörs det från alla håll. »Vem
var mera samvetsgrann än hon? Hon skulle ha lärt oss att betrakta
265 våra plikter som våra bästa vänner.»

»Vem var gladare, vem var flitigare, vem var dugligare? Varför
skulle hon lämna oss?»

270 Aldrig har det varit ett så stort uppror mot döden. Aldrig ha
människor varit så fyllda av bitter visshet, att de hade förlorat sitt
yppersta.

Medan sorgen är som störst, då komma alla de gamla gråterskor,
275 som eljest bruka jämra sig över de bortgångna, tågande över torget.
Men de vandra inte fram till den dödas bår i sorgehuset, utan
de taga plats vid foten av den höga himlatrappan på torgets midt.

Och de höja inte sina röster till klagan, utan de börja prisa och
280 lovsjunga den unga kvinnan för hennes lyckosamma vandring uppför
den förfärande branten.

»Säll är du», ropa de, »därför att du har förstått denna trappas
hemlighet. Säll är du, därför att du på den har nått upp till himmelens
285 berg.»

Människorna på torget de ha av allt detta, som de ha hört, och
av allt, som de själva ha erfarit, upptändts av brinnande kärlek till
den försvunna. De gå omkring i saknad, såsom barn, som ha förlorat
290 sin mor.

»Var är hon?» säga de. »Var kunna vi finna henne?»

Då se de gråterskorna vid trappans fot och höra, hur de höja sin
295 röst till att prisa och lovsjunga.

»Säll är du, som har funnit den rätta vägen, den enda, som för in
till ljuset och härligheten.»

Då människorna höra detta, närma de sig trappan och ämna bestiga den, därför att de vilja finna den saknade. Och hur kunna de nå henne, om de inte följa henne efter på den väg, som hon har vandrat?

305

De gamla gråterskorna slå ring om trappan. »Säll är du, därför att du vandrade på jordens stigar och var väl hemma i denna världen », ropa de. »Pris ske dig, därför att du gladde dig åt jordelivets skönhet, åt dess rikedom och åt dess plikter! Pris ske dig, att du kunde uppfatta allt mänskligt, upphöja det låga, upprätta det förtappade!»

310

Människorna tränga allt närmare trappan, men gråterskorna fortfara att ropa:

315

»Pris ske dig, därför att du visste denna trappas hemlighet! Pris ske dig, därför att du aldrig försökte att bestiga den med din fot! Ty alla de, som detta ha provat, de ha halkat på marmorn eller tröttnat under uppstigandet.»

320

»Säll är du, att du visste, att för vandringen på världens marknadstorg är människan skapad. *Det är endast sin själs längtan, som hon uppför denna trappa kan sända till himmelen.*»

*

325

Jag har hört sägas om en annan ädel kvinna, som för några veckor sedan har lämnat oss efter ett livslångt arbete i barmhärtighetens tjänst, efter att ha vunnit rätt att kallas denna stads största välgörarinna, att hennes död påskyndades av kriget, att hon var ett offer för världsbranden, likaså visst som en krigare, fallen på slagfältet. Inte så, att hon hade dukat under genom överansträngning i kampen mot nöden, utan snarare genom den överväldigande hopplöshet, den upproriskhet mot världshändelserna, som under kriget väcktes hos dem, som förut haft den fastaste tillit till det godas seger.

Mänskligt att se är vår Kronprinsessa en av dem, som på samma sätt bortryckts av detta krig, vars förhatliga inverkan spelar in i alla förhållanden, och många, som vi inte känna, ha delat dessa bådas öde. Dödsängeln har rika tillfällen att göra skördar bland

335

340 en mänsklighet, försvagad av umbäranden och berövad sin tro på
framtiden. Men jag vill inte dröja vid detta. Jag vill hellre tala om
företeelser, som äro ägnade att motverka tidens modlöshet.

År 1912 på vintern gjorde jag ett besök i Sankt Petersburg, och
345 bland minnena från vistelsen där har jag bevarat ett som jag nu vill
skildra. En dag hade jag varit ute för att bese staden, dess basarer
och kyrkor, och till ciceron hade jag haft en svensk dam, ung, ljus,
vacker, av ädlaste nordiska typ. Jag visste om henne att hon ägde ett
lyckligt hem, och eftersom hon tillhörde samhällets högsta kretsar,
350 kunde jag tänka mig, att hennes liv var, så att säga, en dans på rosor.
Men under färden började denna unga landsmaninna tala med mig
om sin längtan att få lämna det otillfredsställande nöjeslivet, att få
kasta sig in i något strängt och krävande arbete, att få göra bruk av
sin begåvning, att få bli något av egen kraft.

355 Det föreföll emellertid då, som skulle hennes väg stängas just
genom det övermått av lycka, vari hon levde. Men så kom världskriget,
och snart hörde jag hennes namn nämnas från allas läppar.
Från Petrograds sjukhus och Sibiriens fångläger trängde hennes
360 rykte till hemlandet. Som ordnande och styrande, som uppoffrande
och tjänande, som älskande och älskad har hon med sällsam
makt och framgång kämpat mot tidens förskräckelse. Hennes sparade
kraft gjordes av försynen till ett redskap för räddande av liv, för
mildrande av elände, hennes ljusgestalt fick makt att kuva grymheten,
365 hennes hederliga svenska väsen förvärvade henne obegränsat
förtroende bland vilda, upproriska skaror. Mod och barmhärtighet,
kraft och beslutsamhet ha banat henne väg genom öden, vilkas fasor
vi knappast kunna tänka oss!

370 Den svenska ängeln kallas hon i utländska brev och tidningsartiklar.
För tusenden av vårt folk står hon som en föregångare, en
nationalhjärte.

Ty så, som hon en gång klagade över att hon inte fick tillfälle att
375 bruka sin kraft, att känna lyckan av att öva stordåd, så tyckes mig,
att rätt länge hela vårt folk har klagat. Såsom hon fick sina gåvor
lös gjorda av kriget, så börja i dessa dagar svenskarna känna sig kallade

att gå ut och kämpa en ärlig kamp för världens upprättande.

380

Jag behöver inte för Eder uppräknat de företeelser, som visa, att denna lust lever i djupet av folksjälén. Ni har sett dessa små utländska gäster, som ha funnit sin väg ända bort till den avlägsnaste landsbygd, dessa fullastade vagnar, som över land och hav föra
385 vår jords produkter till nationer av hungrande. Ni har hört talas om dessa svenska stiftelser, som ute i främmande land söka övervinna sjukdom och nöd, dessa sändningar av kläder för att hålla Sibiriens fångskaror vid liv under vinterns dödande köld. Ni vet, hur de yppersta i landet sida om sida med de ringaste deltaga i dessa
390 ansträngningar.

Måtte dessa vägar i ärofull verksamhet inom världens nationer aldrig stängas för oss! Måtte de döda ledarnas uppmuntran hjälpa oss att hålla dem öppna! Ty härvidlag äro vi inte enbart givande, vi
395 äro också mottagande. Det blåser nya vindar omkring oss, intressena vidgas, världen där borta i de åldriga kulturländerna kommer närmare vår nordiska ensamhet.

Måtte vi få förbli givare och hjälpare, trogna bekämpare av världens
400 nöd! Måtte vårt folk åter känna sig kallat att utföra storverk i upprättelsens tjänst! Då skola inte våra bästa gå ifrån oss i förtvivlan, då skall livet åter bli eggande, värderikt och underbart.

405

Källa

<div>Manuskript hämtat från Lagerlöf, Selma, 1858-1940. - Tal / Selma Lagerlöf; textkritisk utgåva utgiven av Petra Söderlund och Ilaria Tedde; inledning av Brigitte Mral; huvudredaktör: Petra Söderlund (2025-10-14).</div>

410

Taggar

1920, 1920-tal, Författare, Kvinna, Minnestal

URI

<https://www.svenskatal.se/tale/selma-lagerlof-minnestal-over-kronprinsessan-margareta>

415